

K İ T A P T A H L İ L L E R İ

WOLFGANG LEONHARD : **Marksizmin üçe bölünmesi**

(Die Dreispaltung des Marxismus)

Sovyet Marksizmi, Maoizm ve Reform komünizmin menşei ve gelişimi.

Econ Verlag, Düsseldorf, 1970, s. 575.

Wolfgang Leonhard (1) «Marksizmin üçe bölünmesi» başlıklı kitabında şu ana soruna ilişmektedir : Marksizm diye bölünmez bir kavram vardır? Yoksa, marksizm gelişim çizgisi boyunca öylesine değişmiştir ki artık kesinlikle Marksizm, Leninizm ve Stalinizm arasında bir fark yapmak, son gelişmeleri de keza ayrı belirtiler olarak yorumlamak mı gerekir? Yazar kitabında Marx ve Engels'in siyasal kavramlarının önce ne şekilde Leninizm, daha sonra Stalinizme dönüştüğünü ve sonuçta «üçe bölünmek» suretile biri Sovyet, diğeri Çin, üçüncüsü ise «reform komünizm» olarak nitelendirdiği üç yöne doğru yayıldığını açıklamaya çalışmaktadır.

Leonhard önsözünde Marksizmin sadece **siyasal** amaçlarını işlemek suretile konusunu sınırlandırmış olduğunu belirtmektedir. Yazar'a göre Marksizmin siyasal amaçları aslında iki önemli soru kümesini kapsamaktadır : bunlardan birincisi kelimenin en geniş

---

(1) Wolfgang Leonhard 1921 de Viyena'da doğmuş, 1935 te Sovyetler Birliğine giderek lise ve Yabancı Diller öğrenimini Moskova'da tamamlamış, 1942/43 te Komitern okulunu bitirdikten sonra Moskova'da kurulan «Hür Almanya Millî Komite» sinde görev almıştır. Kendisi Ulbricht grubu ile birlikte 1945 te Berlin'e dönmüştür. 1945-47 yıllarında Alman Sosyalist Birlik partisi (SED) propaganda merkezi komitesinde çalışmıştır. Stalinizme karşı olan muhalefeti sebebiyle 1949 da Doğu Almanya'dan Yugoslavya'ya geçmiş, 1950 den bu yana Batı Almanya'da yaşamakta, kendisi 1966 dan itibaren yarım yıl süresince New Haven üniversitesinde sürekli misafir profesördür.

anlamı ile sosyalist devrimi ilgilendirmektedir. Bu kümede şu sorunlar yer almaktadır: Devrim hangi sınıf tarafından dönüştürülecektir? Bu amaca ulaşmak için başka sınıf yada tabakalarla hangi ölçüde ittifaklara gitme zorunluğu vardır? Bu süreç boyunca ne gibi mücadele metotlarına başvurulacaktır? Bu amaca ulaşmak için gerekli olan siyasal âlet, yani parti nasıl örgütlenmeli ve ne gibi nitelikler taşımalıdır? Parti ne gibi görevler yerine getirmekle yükümlüdür ve mücadelesini hangi taktik araçlarla yürütmelidir? Ulusal kurtuluş savaşları evrensel mücadele çerçevesinde ne gibi bir rol oynamaktadır? Savaş, barış ve silâhsızlandırma sorunları nasıl değerlendirilmeli ve bunlara karşı nasıl bir tutum takınılmalıdır? Sosyalist bir devrimin toplumsal ve siyasal koşulları nelerdir? Devrimin gerçekleşmesi birkaç ülkede birden yada sadece tek bir ülkede mi cereyan eder? Toplumsal düzen değişikliği barışçı yollardan mümkün mü, evet ise, hangi koşullar altında?

İkinci önemli soru kümesi yine kelimenin en geniş anlamı ile gelecek sınıfsız toplumu konu almaktadır. Devrimden sonra proletaryanın diktatörlüğü zorunlu mudur? Evet ise, bu proletaryanın nitelikleri nelerdir? Bir devrimden sonra sosyalizme ulaşmak için ne gibi geçiş tedbirlere başvurma zorunluğu vardır? Devrimin ilk aşaması olan sosyalizm, nihaî amaç olan komünist düzeninden nasıl ayırt edilir? Kapitalist ile sosyalist ülkeler, sosyalist ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri nasıl şekillendirilmelidir?

Leonhard Marksizmin siyasal kavramlarının gelişmesinde dört önemli kesimi teşhis etmektedir: birinci safha geçen yüzyılda 1850-1890 arasındaki yılları kapsamaktadır. Bu devirde marksizm daha doğrusu o yıllarda sürekli olarak kullanılan terimle bilimsel sosyalizm, Marx ve Engels'in geliştirdikleri teorileri yaymak, bu teoriyi benimseyen siyasî parti ve diğer örgütleri geliştirmekle uğraşıldı. XX ci yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan ikinci dönemde Lenin'in çalışma ve uğraşları ön planı işgal etmektedir. Yine bu dönemlerde ki Marx ve Engels'in kavramları Çarlık Rusyasının devrimci akımına intibak ettirildi ve Leninizm Marksizme yapılan ekler yardımı ile milletlerarası bir geçerliğe kavuşmuştur.

1920-1950 arasındaki otuz yılı kapsayan üçüncü dönemde Stalinizm ortaya çıkmaktadır. Leonhard'a göre katı bir dogmacılığa saplanan Stalinizm, Sovyetler Birliğinin endüstrileşmesi ve bu arada kurulan bürokrat-merkeziyetçi-terör rejimini meşruulaştırmağa yardım etmiştir.

Kitabın ikinci bölümü yapının başlığına uygun düşen «Marksizmin üçe bölünmesi» fenomeni ile meşgul olmaktadır. Leonhard'a göre bu gelişim süreci içinde günümüzde kudret ve nüfuz açısından en güçlü olan akım 1960 dan bu yana Sovyetler Birliğinde «bilimsel komünizm» olarak nitelendirilen fikir cereyanıdır. Onu takiben «Mao Tse-Tung'un büyük öğretisi» adı altında Çin komünist partisinin siyaset teorisine yer vermektedir Leonhard'a göre Maoizmin en belirgin özelliği, uzun yıllar boyunca sürdürülen iç savaşın tüm deney ve sonuçları kapsamı ve Çin komünist partisinin yürütmüş olduğu devrimi bütün ülkeler için geçerli, evrensel bir model olarak sunmasıdır.

Nihayet Sovyet ve Çin modellerinden bağımsız olarak geliştiği iddia edilen üçüncü bir akım vardır. Leonhard buna «reform komünizm»i adını vermektedir. Diğer yayınlarda bu akım «güler yüzlü sosyalizm», «entellektüel marksizm» «sosyalist ümanizm» adları ile anılmaktadır. Reform komünizme taraftar olanlar, demokratik özgürlüklere özerk yönetime ve insan haysiyetine daha fazla ağırlık tanındığı yeni bir sosyalizm türünü önermektedirler.

1848 de yayınlanan «Komünist Manifesto» ile Çin kültür devrimi arasında 120 yıl yatmaktadır. Marksizm siyasal amaçlar konusunda yayınlanan yazı ve materyel bolluğu sebebiyle kitapta sadece ana sorunlara yer verilmiştir. Nitekim Marksizmden Leninizme geçiş sırasında Kautsky, Bernstein, Plechanow ve Mehringe yer verilmemiştir. Buna benzer şekilde son yirmi yıldaki gelişmeler yani Moskova'nın Yugoslavya ile ilişkilerini kestiği 1949 den bu yana olan devir ile ilgili olarak sadece bilimsel komünizm, Maoizm ve Reform komünizme yer verilmiş, Ho Çihi Minh, Castro, Debray ile Che Guevara ve Yeni Sol'un görüşleri ele alınmamıştır.

Leonhard ilk bölümde en çok Stalinizmin tahlili ile meşgul olmuş, Leninizm'de olan sapmaları, dolayısıyla geliştirilen liderin putlaştırılmasına yol açan gelişmeleri bellibaşlı şu esaslara oturmaktadır :

— Stalin 1925 den itibaren Lenin'in enternasyonalizmini tasfiye etmek suretile endüstrileşmemiş bir ülkenin tek başına da sosyalizme geçebileceği tezini geliştirmiş, dolayısıyla aslında bir devrim öğretisi olan Leninizmi bir çeşit endüstrileşme ideolojisine dönüştürmüştür.

— Yine Stalin 1925 den itibaren «gelişme halindeki sosyalizm» den bahsetmek suretile sosyalizmin ekonomik temelini yaratma

zorunluğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla Marx'ta **önceden** oluşması gereken bir aşama, Stalin'e göre devrimden **sonra** yaratılacaktır.

— Marx ve Engels ile Lenin sınıf mücadelesinin devrimden sonra ereceğini belirttikleri halde Stalin 1929 dan başlayarak sınıf mücadelesinin şiddetlenmesinden bahsetmektedir; ayrıca sınıfların ortadan kaldırılabilmesi için mücadelenin söneceği yerde güçlenmesi gerekliliğinden de bahsetmektedir.

— Stalin, Marx Engels ve Lenin'den farklı olarak tarımı hızlı şekilde kolektifleştirmek suretile üreticilerin evrimci yoldan kooperatifleşme modelini kenara itmiş, ayrıca kulakları zararlı bir sınıf gerekçesi ile doğrudan doğruya bunların tasfiyesi yoluna gitmiştir.

— Marx ve Engels'te tüm işçi çıkarlarının temsilcisi olarak ortaya çıkması gereken demokratik işçi partisi, Lenin'in farklı teşhisleri sonucunda profesyonel devrimler gibi bir elitin örgütü haline dönüştürülmektedir. Stalin bu elitçi örgütü kendi döneminde askerî bir örgüte çevirmiştir. Nitekim 1937 de şöyle bir tanımlama yapmaktadır : «Partimizin yönetici kadrolarında 3-400 kişi yer almaktadır. Bunlar partimizin generalleridir. Daha sonra 30-40.000 orta kademe yöneticisi gelmektedir, bunlar partimizin subaylarıdır. En altda yer alan 100.000 - 150.000 fonksiyoner ise partinin astsubaylarıdır.»

— Marx ve Engels'in eserlerinde ön planda yer almayan savaş sorunu Lenin tarafından ele alındıktan sonra, «haklı» ve «haksız» savaşlar tezi olarak işlenmiştir. Stalin ise bu tezi benimsemekle beraber özellikle ikinci dünya savaşından sonra «birlikte yaşama» prensibini perçinlenmiş, hattâ bir dünya barış hareketini geliştirmeye çalışmıştır.

— Marx ve Engels'in eserlerinde geçici bir aşama için öngörülmüş olan proletaryanın diktatörlüğü yerini Stalin devrinde «proletarya diktatörlüğünün devleti» ne bırakmıştır.

— Stalin ölümünden kısa bir süre önce sosyalizmin temel ekonomik kanunu «yüksek bir teknik temel üzerinde sosyalist üretimi durmadan geliştirerek ve mükemmelleştirerek bütün toplumun durmadan ortan maddî ve kültürel ihtiyaçlarının azamî derecede tatmini» olarak tanımlaması ile sosyalizmin şu temel hedeflerini ihmal etmiştir : sınıfların kaldırılması, devletin yok olması, şehir ve köy arasındaki farkların giderilmesi, işbölümünün kaldırılma-

sı, kişiliği özgürlüğe kavuşturma açısından serbest meslek seçimi ve faaliyet alanı.

Kitabın Birinci bölümün çok etraflı olarak tahlil edilen Stalinizmden sonra ikinci bölümde karşı bir tepki olarak biçimlendirilmiş olan XX. Sovyetler Birliğinin resmî siyaset teorisi olan «bilimsel komünizm», benzer bir ölçüde incelenmektedir. Leonhard bu görüşü başlıca üç temel kaynağa dayattırmaktadır :

1 — 1962 tarihinde Moskova'da toplanan Sovyetler Birliği ideoloji konferansında kararlaştırıldıktan sonra ilk önce 1965 de Sovyet Millî Savunma Akademisinde yayınlanan ve «Bilimsel komünizm»i konu alan üç ciltlik eserler. Bunu takiben aynı yılda İngilizce çevirisi de çıkan Afanassjew'in «Bilimsel komünizmin popüler yorumu» adlı çalışma ile S.B' Komünist partisince resmî ders kitabı haline getirilen ve 1968 de 1,1 milyon baskıya ulaşmış bulunan «Bilimsel komünizmin temelleri» adlı kolektif yapıt.²

2 — Aralık 1960 tarihinde 81 komünist partinin yayınlamış olduğu bildiri

3 — Ekim 1961 de nihai şeklini XXII Parti kongresinde bulunan Sovyetler Birliği Komünist partisi programı.

Şukadar ki «bilimsel komünizm» günümüzde de geçerli kalmış olması ve 10 temel ilkeye dayattırılmasına karşılık, Kruçev'in ara yerde çekilmiş olması bu konuda çok ilginç değişiklikler, daha doğrusu elemelere yol açmıştır. Henüz Kruçev'in yönetimi elden bırakmadığı yıllarda barış içinde birlikte yaşama ilkesi ön planda yer alması sebebiyle siyasal strateji ve taktik alanında ulusal kuruluş savaşları ile ilintili olarak şu önerilere ağırlık verilmişti :

— Ulusal savaş veren her ülke, sömürgeciliğin tasfiyesinden sonra millî burjuvazi emperyalizm ile ittifaka girme eğilimini taşımaktadır. Bu koşullar altında komünistlere düşen görev **kapitalist olmayan** kalkınma yolunu önermeleri ve bu amaçla **millî demokratik devlet** tipini yaratmalarıdır. Bu devlet tipi şöyle tanımlanmaktadır : «Dış politika açısından emperyalizm ve onun askerî bloklarına, ülkesinde bulunan üslerine ve emperyalist kapitaliz-

(2) *Chrestomatia no nauşchnomu Kömmunizm*, Moskova 1966, Mysl basımevi; V. Afassjew, *Scientific Communism, A Popular Outline*, Progress Publishers, Moscow 1962;

Osnowy nauşchnogo Kömmunizma, (Bilimsel komünizmin temelleri), Politisdat, Moskova 1967, s. 575.

min sızmasına karşı koyan, iç politika ise yönetimin diktatörlerce ve keyfî kararlarına karşı koyan, halkı en geniş anlamda demokratik hak ve özelliklerinden yararlandıran toprak reformunu ve diğer demokratik, sosyal dönüşmeleri mümkün kılan yolları arayan devlet.» Buna göre millî demokratik devletin başlıca niteliği» anti-emperyalist, anti-feodal ve demokratik» olmasıdır.³

İşte bu hedefler Kruçev'in görevden çekilmesinden sonra özellikle 1967 den sonra çıkan yayınlarda tamamen silinmekte, sosyalizme çeşitli yollardan varılabileceği görüşü yerini zora dayanan devrim fikrine bırakmaktadır. Alakonulan fikir sadece halen dünyada oluşmakta devam eden üç devrimci akıma karşı uygulanması gereken stratejilerdir. Buna göre sosyalist ülkelerin komünist partileri sosyalizmin başarılı olarak gelişmesini sağlamak için emperyalizme karşı yürütülen tüm mücadele şekillerini faal olarak desteklemelidirler; gelişmiş ülkelerin komünist partileri, kapitalist sistemi çökertmekle; az gelişmiş ülkelerin komünist partileri ulusal kurtuluş savaşları başarılı şekilde sonuçlandırmak ve toplumları kapitalist olmayan kalkınma yolu ile sosyalizme doğru yöneltmekle görevlidirler.

Bilimsel Komünizm 1968 den bu yana ayrıca üç yeni ideolojik doktrin daha kapsamış bulunmaktadır :1) Barışçı yoldan gelişen karşı devrim, 2) Sınırlı egemenlik ve 3) Proletaryanın milletlerarası diktatörlüğü.

Sınırlı egemenlik doktrini özellikle şu hususları kapsamaktadır :

a) Sovyetler Birliği ile ittifak halinde bulunan devletler sadece kapitalistlere karşı egemenliklerini ileri sürebilirler, aralarında buna hakları yoktur.

b) Her sosyalist ülke kendi çıkarlarını sosyalist dünya sistemine tâbi kılmak zorundadır.

c) Sosyalist ülkeler arasında «kendi kaderini tayin etme» ilkesine şeklî olarak saygı gösterme zorunluluğu yoktur.

d) Herhangi bir sosyalist ülkede, sosyalist düzen tehlikeye girdiği zaman, bu durumla ilgilenme sosyalist ülkelere düşen bir görevdir.

(3) Sovyetler Birliği Komünist partisi programı, Tasarı, *Prawda*, 30.7.1961; Almancası OP. Nr. 20, 29. Eylül 1961, s. 629.

e) Sosyalist ülkeler arasındaki işbirliği Sovyet iktidarını kasteden milletlerarası bir proletarya diktatörlüğü yardımı ile kuvvetlendirilmelidir.

W. Leonhard'ın kitabının eleştirilmeğe değer en önemli noktası, kişisel tercihinine uygun olarak «reform komünizm» adı ile adlandırmış olduğu çeşitli revizyonist akımlara fazla geniş bir yer ayırmış olmasına karşılık çağdaş Marksizm Leninizm olarak nitelendirdiği Maoizme en az yer ayırmış olmasıdır. Bu arada en önemli noktalardan biri Çin sosyalist devriminin de en belirgin özelliklerinin başında ilk hedef olarak her ülkenin emperyalist ve feodal unsurlardan arınmasını önermesidir. Dolayısıyla belli bir zaman süresi içinde gerek Sovyetlerde gerekse Çin Halk Cumhuriyetinde «Millî demokratik devlet» tipi az gelişmiş ülkeler için zorunlu bir hedef olarak gösterilmektedir. Şukadar ki Çin sosyalistler baştan itibaren sosyalizme parlamenter bir çoğunluk sağlamak yolu ile ulaşamayacağını belirtmekle «halk savaş»larının zorunluluğunu savunmaktadırlar. Buna göre ulusal çapta köyler «devrimci temel ünite» olarak ele alınacaktır ve kentler «kuşatılacak»tır. Bu oluşuma paralel olarak kapitalistler kentlere benzetilerek, üçüncü dünyanın köy yani gelişmemiş ülkelerden hareketle şehirleri yani gelişmiş kapitalist ülkeleri kuşatacakları ve çökertecekleri tezi geliştirilmektedir.

W. Leonhard kitabın sonuçlar bölümünde şu yargıya varmaktadır : hernekadar günümüzde Sosyalistlerin «bilimsel komünizm» ideolojisi, daha oldukça uzun bir süre için en geniş yayılma olanağına kavuşacaksa da, aslında bürokratik merkeziyetçi bir meşrulaştırma olarak Marksizmin yeniden doğuşunda, daha doğrusu değişen koşullara uygun yeni hedeflere ulaşmasında önemli bir katkısı olamayacaktır.

Buna karşılık Leonhard'ın kanısınca Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin kurtuluş ideolojisi olarak Marksizm bir yenisinden doğuşa, bir yeniden yorumlanışa kavuşabilir. Bu esir ulusların bir ulusal bağımsızlık ideolojisi ile ekonomik bakımdan zayıf olan ülkelerin endüstrileşme ideolojisi şeklinde olabilir. Böyle bir gelişim yazara göre Marx ve Engels'in kavramları ile güç bağdaşır bir fikir aşaması olur.

Leonhard'ın kitabı marksizmin bölünmezliği yada bölünebilirliği konusunda açıkça vaziyet almaktadır. Kendisi sosyalizm tek olup çeşitli uygulamaları olabilir görüşünü kesinlikle reddetmektedir. Şüphesiz tartışma bu iddia ile çözülmüş olamaz. Ne var ki

bu sorunla ilgilenen herkes Őu soruları durmadan dűŐünmek ve bunlara bir çűzűm yolu bulmak zorundadır :

- Sosyalizme giden yol nedir?
- Sosyalist devrimin biçim ve yöntemleri nelerdir?
- Ulusal kurtuluş savaŐlarının değeri nedir?
- Savaş, barış ve bir arada yaşama konuları karŐısında nasıl bir tutum takınacaktır?
- Sosyalist bir toplumun ana nitelliği nereye dayanmaktadır : maddi baŐarılara mı yoksa yeni bir insan tipini yaratmağa mı?